

Logika [dla Psychologii UW]

Tadeusz Ciecierski
taci@uw.edu.pl

Uniwersytet Warszawski

20 października 2011

1 Wyrażenie (zdanie) i użycie wyrażenia (zdania)

- 1 Wyrażenie (zdanie) i użycie wyrażenia (zdania)
- 2 Najważniejsze błędy w słownym formułowaniu myśli

Przykład

Rozważmy zdanie:

„Jeśli Magdalena lubi Kasię, to Kasia lubi Magdalenę”.

Pytanie: Z ilu wyrażen składa się to zdanie (załóżmy, że abstrahujemy od fleksji)?

Przykład

Rozważmy zdanie:

„Jeśli Magdalena lubi Kasię, to Kasia lubi Magdalenę”.

Pytanie: Z ilu wyrażen składa się to zdanie (załóżmy, że abstrahujemy od fleksji)?

Odpowiedź 1: Z pięciu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to” }

Przykład

Rozważmy zdanie:

„Jeśli Magdalena lubi Kasię, to Kasia lubi Magdalenę”.

Pytanie: Z ilu wyrażen składa się to zdanie (założymy, że abstrahujemy od fleksji)?

Odpowiedź 1: Z pięciu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to” }

Odpowiedź 2: Z ośmiu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to”, „Kasia”, „lubi”, „Magdalena” }

Przykład

Rozważmy zdanie:

„Jeśli Magdalena lubi Kasię, to Kasia lubi Magdalenę”.

Pytanie: Z ilu wyrażeń składa się to zdanie (załóżmy, że abstrahujemy od fleksji)?

Odpowiedź 1: Z pięciu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to” }

Odpowiedź 2: Z ośmiu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to”, „Kasia”, „lubi”, „Magdalena” }

Obie odpowiedzi są poprawne: różnie rozumie się jednak w ich wypadku zwrot „wyrażenie”.

Przykład

Rozważmy zdanie:

„Jeśli Magdalena lubi Kasię, to Kasia lubi Magdalenę”.

Pytanie: Z ilu wyrażen składa się to zdanie (załóżmy, że abstrahujemy od fleksji)?

Odpowiedź 1: Z pięciu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to” }

Odpowiedź 2: Z ośmiu.

{ „jeśli”, „Magdalena”, „lubi”, „Kasia”, „to”, „Kasia”, „lubi”, „Magdalena” }

Obie odpowiedzi są poprawne: różnie rozumie się jednak w ich wypadku zwrot „wyrażenie”.

Typ, egzemplarz i użycie wyrażenia

Wyrażenie *in specie* [wyrażenie typ]

Abstrakcyjny przedmiot - zazwyczaj leksem jakiegoś języka. Cytowane zdanie składa się właśnie z 5 wyrażeń-typów lub wyrażeń *in specie*.

Typ, egzemplarz i użycie wyrażenia

Wyrażenie *in specie* [wyrażenie typ]

Abstrakcyjny przedmiot - zazwyczaj leksem jakiegoś języka. Cytowane zdanie składa się właśnie z 5 wyrażień-typów lub wyrażień *in specie*.

Wyrażenie *in concreto* [wyrażenie egzemplarz/konkret]

Konkretny przedmiot - zazwyczaj napis lub ciąg dźwięków, który jest klasyfikowany przez nas jako konkretna realizacja pewnego wyrażenia *in specie*. Cytowane zdanie składa się właśnie z 8 wyrażień-egzemplarzy lub wyrażień *in concreto*.

Typ, egzemplarz i użycie wyrażenia

Wyrażenie *in specie* [wyrażenie typ]

Abstrakcyjny przedmiot - zazwyczaj leksem jakiegoś języka. Cytowane zdanie składa się właśnie z 5 wyrażeń-typów lub wyrażeń *in specie*.

Wyrażenie *in concreto* [wyrażenie egzemplarz/konkret]

Konkretny przedmiot - zazwyczaj napis lub ciąg dźwięków, który jest klasyfikowany przez nas jako konkretna realizacja pewnego wyrażenia *in specie*. Cytowane zdanie składa się właśnie z 8 wyrażeń-egzemplarzy lub wyrażeń *in concreto*.

Użycie wyrażenia

Jedno wyrażenie-egzemplarz (a zatem i jedno wyrażenie typ) może wystąpić w różnych użyciach - być wygłoszone przez różne osoby, w różnym czasie, miejscu - ogólnie zaś rzecz ujmując w różnych KONTEKSTACH lub SYTUACJACH.

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo,

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony,

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi,

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi, (iv) kiedy nadawca wypowiedzi wyjechał,

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi, (iv) kiedy nadawca wypowiedzi wyjechał, (v) o jakim Oceanie jest mowa.

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi, (iv) kiedy nadawca wypowiedzi wyjechał, (v) o jakim Oceanie jest mowa.

dopiero znając KONTEKST możemy powiedzieć, że znamy też użycie (1).

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi, (iv) kiedy nadawca wypowiedzi wyjechał, (v) o jakim Oceanie jest mowa.

dopiero znając KONTEKST możemy powiedzieć, że znamy też użycie (1).

Wyobraźmy sobie teraz, że Kasia bierze kartkę, którą znalazła w książce, oddaje babci pożyczony obraz, wyjeżdża nad Ocean Indyjski, wkłada ją do innej książki, którą przesyła pocztą swojemu byłemu narzeczonemu.

Użycie wyrażenia - PRZYKŁAD

Wyobraźmy sobie, że w książce wypożyczonej z BUW Kasia znajduje kartkę z napisem:

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

nie znając SYTUACJI i KONTEKSTU nie wiemy tu:

(i) kto nie mógł żyć bez kogo, (ii) jaki obraz został zwrócony, (iii) jaka relacja łączy obraz, o którym mowa i nadawcę wypowiedzi, (iv) kiedy nadawca wypowiedzi wyjechał, (v) o jakim Oceanie jest mowa.

dopiero znając KONTEKST możemy powiedzieć, że znamy też użycie (1).

Wyobraźmy sobie teraz, że Kasia bierze kartkę, którą znalazła w książce, oddaje babci pożyczony obraz, wyjeżdża nad Ocean Indyjski, wkłada ją do innej książki, którą przesyła pocztą swojemu byłemu narzeczonemu.

W takiej sytuacji jeden i ten sam egzemplarz zdania (1) wystąpił w nowym użyciu - innym od pierwotnego użycia, o którym tak niewiele wiemy.

Zdania okazjonalne

Wśród zdań typów wyróżnić można takie, które cechują się systematyczną (zazwyczaj zakodowaną gramatycznie) podatnością na zmianę KONTEKSTU, tzn. takie, które jako zdania *in abstracto* nie posiadają określonej interpretacji (nie wiemy, co stwierdzają) oraz (zazwyczaj) nie można im przypisać określonej wartości logicznej.

Zdanie mające taką właściwość to ZDANIA OKAZJONALNE.

Zdania okazjonalne

Wśród zdań typów wyróżnić można takie, które cechują się systematyczną (zazwyczaj zakodowaną gramatycznie) podatnością na zmianę KONTEKSTU, tzn. takie, które jako zdania *in abstracto* nie posiadają określonej interpretacji (nie wiemy, co stwierdzają) oraz (zazwyczaj) nie można im przypisać określonej wartości logicznej.

Zdanie mające taką właściwość to ZDANIA OKAZJONALNE.

- (1) Ja mam rację dziś, ty miałeś rację wczoraj.
- (2) Ona nigdy nie była na Hawajach.
- (3) Nienawidzę tego przedmiotu, choć wykładowca jest nawet miły.
- (4) Jestem tutaj.

Jak reprezentować użycie wyrażenia?

Będziemy reprezentować użycie zdania jako parę uporządkowaną złożoną ze zdania-typu z oraz kontekstu k :

$\langle \text{zdanie-typ}, \text{kontekst} \rangle$ ($\langle z, k \rangle$)

Jak reprezentować użycie wyrażenia?

Będziemy reprezentować użycie zdania jako parę uporządkowaną złożoną ze zdania-typu z oraz kontekstu k :

$\langle \text{zdanie-typ, kontekst} \rangle$ ($\langle z, k \rangle$)

Kontekst k będziemy natomiast rozumieć jako ciąg czynników (parametrów) istotnych dla interpretacji zdania z :

$\langle \text{nadawca wypowiedzi: (...), odbiorca wypowiedzi: (...), czas nadania wypowiedzi: (...), miejsce nadania wypowiedzi: (...), relacje społeczne między nadawcami wypowiedzi: (...), temat rozmowy: (...)} \rangle$

Nie sposób wyliczyć wszystkich takich czynników - to, jakie czynniki są istotne w danym wypadku zależy w dużej mierze od tego, z jakim zdaniem-typem mamy do czynienia.

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

$\langle (1), k \rangle$

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

$\langle (1), k \rangle$

$\langle (1), \langle \text{nadawca: Kasia, odbiorca: Zbysio, wskazany obraz: Rafael babci, relacja do obrazu: posiadanie, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, wskazany ocean: Ocean Indyjski} \rangle \rangle$

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

(1) Ponieważ nie mogłam bez Ciebie żyć, zwróciłam obraz i wyjechałam wczoraj nad Ocean.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 1

$\langle (1), k \rangle$

$\langle (1), \langle \text{nadawca: Kasia, odbiorca: Zbysio, wskazany obraz: Rafael babci, relacja do obrazu: posiadanie, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, wskazany ocean: Ocean Indyjski} \rangle \rangle$

Można powiedzieć, że (1) jest tu skrótem zdania:

(1)* Ponieważ Kasia nie mogła żyć bez Zdzisia, zwróciła babci w pewnym dniu poprzedzającym 17 października 2011 obraz Rafaela (który posiadała) i wyjechała 16 października 2011 nad Ocean Indyjski.

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

(2) Ja mam rację dzisiaj, ty miałeś rację wczoraj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

$\langle (2), k \rangle$

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

(2) Ja mam rację dzisiaj, ty miałeś rację wczoraj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

$\langle (2), k \rangle$

$\langle (2), \langle \text{nadawca: Tymoteusz, odbiorca: Mateusz, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, sporna kwestia: zwycięzca międzynarodowego rajdu tchórzofretek «Tour de Złe Mięso»} \rangle \rangle$

Użycie wyrażenia

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

(2) Ja mam rację dziś, ty miałeś rację wczoraj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 2

$\langle (2), k \rangle$

$\langle (2), \langle \text{nadawca: Tymoteusz, odbiorca: Mateusz, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, sporna kwestia: zwycięzca międzynarodowego rajdu tchórzofretek «Tour de Złe Mięso»} \rangle \rangle$

Można powiedzieć, że (2) jest tu skrótem zdania:

(2)* W kwestii zwycięzcy rajdu tchórzofretek «Tour de Złe Mięso»: Tymoteusz ma rację 17 października 2011, a Mateusz ma rację 16 października 2011.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

(3) Ona nigdy nie była na Hawajach.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

$\langle (3), k \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

(3) Ona nigdy nie była na Hawajach.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

$\langle (3), k \rangle$

$\langle (3), \langle \text{osoba, o której mowa: Monica Bellucci, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011} \rangle \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

(3) Ona nigdy nie była na Hawajach.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 3

$\langle (3), k \rangle$

$\langle (3), \langle \text{osoba, o której mowa: Monica Bellucci, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011} \rangle \rangle$

Można powiedzieć, że (3) jest tu skrótem zdania:

(3)* Monica Bellucci nie była na Hawajach w żadnym dniu poprzedzającym 17 października 2011.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

(4) Nienawidzę tego przedmiotu, choć wykładowca jest nawet miły.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

$\langle (4), k \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

(4) Nienawidzę tego przedmiotu, choć wykładowca jest nawet miły.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

$\langle (4), k \rangle$

$\langle (4), \langle \text{nadawca: Katarzyna, przedmiot, o którym mowa: logika, wykładowca, o którym mowa: dr TC} \rangle \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

(4) Nienawidzę tego przedmiotu, choć wykładowca jest nawet miły.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 4

$\langle (4), k \rangle$

$\langle (4), \langle \text{nadawca: Katarzyna, przedmiot, o którym mowa: logika, wykładowca, o którym mowa: dr TC} \rangle \rangle$

Można powiedzieć, że (4) jest tu skrótem zdania:

(4)* Katarzyna nienawidzi logiki, choć dr TC jest nawet miły.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

(5) Jestem tutaj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

$\langle (5), k \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

(5) Jestem tutaj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

$\langle (5), k \rangle$

$\langle (5), \langle \text{nadawca wypowiedzi: Magdalena, miejsce nadania wypowiedzi: Aula im. Witwickiego na ul. Stawki w Warszawie, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, godzina 14:01} \rangle \rangle$

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

(5) Jestem tutaj.

Modelowanie użycia wyrażenia - przykład 5

$\langle (5), k \rangle$

$\langle (5), \langle \text{nadawca wypowiedzi: Magdalena, miejsce nadania wypowiedzi: Aula im. Witwickiego na ul. Stawki w Warszawie, czas nadania wypowiedzi: 17 października 2011, godzina 14:01} \rangle \rangle$

Można powiedzieć, że (5) jest tu skrótem zdania:

(5)* Magdalena jest w Auli im. Witwickiego na ul. Stawki w Warszawie o godzinie 14:01 w dniu 17 października.

Morał 1

Właściwości takie jak POSIADANIE WARTOŚCI LOGICZNEJ,
POSIADANIE OKREŚLONEJ CHRAKTERYSTYKI PERFORMATYWNEJ
są w pierwszym rzędzie cechami użycia zdań.

Morały

Morał 1

Właściwości takie jak POSIADANIE WARTOŚCI LOGICZNEJ, POSIADANIE OKREŚLONEJ CHRAKTERYSTYKI PERFORMATYWNEJ są w pierwszym rzędzie cechami użycia zdań.

Morał 2

Właściwości te mogą być w sensie pochodnym przypisane egzemplarzom i typom zdań - jeśli egzemplarze/typy cechują się niepodatnością (lub niewielką podatnością) na zmianę KONTEKSTU/SYTUACJI WYPOWIEDZI.

Przykład

Zdanie:

(5)* Magdalena jest w Auli im. Witwickiego na ul. Stawki w Warszawie o godzinie 14:01 w dniu 17 października.
cechuje się taką właśnie niepodatnością na zmianę kontekstu.

Tomasz Hobbes (1588-1679)

„Błędy popełniają ludzie nie tylko twierdząc i przecząc, lecz również doznając wrażeń i myśląc w milczeniu.”

Usterki zdań typów i zdań egzemplarzy

Niektóre usterki logiczne (zdań) mogą być stwierdzone już na poziomie zdań typów (oraz pochodnie - na poziomie zdań egzemplarzy). Usterki te mogą, ALE NIE ZAWSZE MUSZĄ, sprawiać, że użyciu zdania z zasadniczych powodów nie można przypisać żadnej określonej wartości logicznej. Jeśli zdanie jest użyte performatywnie, usterki te mogą (ALE NIE MUSZĄ) też sprawiać, że użyciu nie można przypisać pełnej charakterystyki performatywnej (np. nie wiemy, co zostało komuś obiecano itp.).

Usterki zdań typów i zdań egzemplarzy

Niektóre usterki logiczne (zdań) mogą być stwierdzone już na poziomie zdań typów (oraz pochodnie - na poziomie zdań egzemplarzy). Usterki te mogą, ALE NIE ZAWSZE MUSZĄ, sprawiać, że użyciu zdania z zasadniczych powodów nie można przypisać żadnej określonej wartości logicznej. Jeśli zdanie jest użyte performatywnie, usterki te mogą (ALE NIE MUSZĄ) też sprawiać, że użyciu nie można przypisać pełnej charakterystyki performatywnej (np. nie wiemy, co zostało komuś obiecano itp.).

Usterki użycia zdań

Niektóre usterki logiczne mogą być wyłącznie cechą użycia zdania.

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

(A) Wieloznaczność

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

(A) Wieloznaczność

(B) Nieostrość

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość
- (D) Niedopowiedzenie

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość
- (D) Niedopowiedzenie
- (E) Mętność (niejasność)

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość
- (D) Niedopowiedzenie
- (E) Mętność (niejasność)
- (F) Niedopuszczalne zestawienie słów

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość
- (D) Niedopowiedzenie
- (E) Mętność (niejasność)
- (F) Niedopuszczalne zestawienie słów
- (G) Nonsensowność

RODZAJE USTEREK LOGICZNYCH ZDAŃ

- (A) Wieloznaczność
- (B) Nieostrość
- (C) Pustość
- (D) Niedopowiedzenie
- (E) Mętność (niejasność)
- (F) Niedopuszczalne zestawienie słów
- (G) Nonsensowność
- (H) Błędy logiczne w definiowaniu (omówimy je później)

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

(A) Niewypały

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

(A) Niewypały

(B) Aliowokacje

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

- (A) Niewypały
- (B) Aliowokacje
- (C) Błąd niespełnionych presupozycji

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

- (A) Niewypały
- (B) Aliowokacje
- (C) Błąd niespełnionych presupozycji
- (D) Błędy pragmatyczne w definiowaniu (omówimy je później)

WIELOZNACZNOŚĆ LEKSYKALNA

Mamy z nią do czynienia, gdy w zdaniu pojawia się wieloznaczne słowo. (Uwaga: w wypadku użycia zdania szeroko rozumiany kontekst może sprawić, że wieloznaczność staje się niegroźna).

WIELOZNACZNOŚĆ LEKSYKALNA

Mamy z nią do czynienia, gdy w zdaniu pojawia się wieloznaczne słowo.
(Uwaga: w wypadku użycia zdania szeroko rozumiany kontekst może sprawić, że wieloznaczność staje się niegroźna).

- (1) Jagiełło nie mógł patrzeć na straszne krzyżackie mordy.
- (2) Na balu był żuraw, który wyglądał na wiekowego.
- (3) Jan śmiało naszkicował parabolę.
- (4) Jan poprosił o zdjęcie butów.
- (5) A do kotletów była sałata, którą mamusia przyprawiła potem.
- (6) Olej dynamicznych ludzi! (z reklamy)

WIELOZNACZNOŚĆ SKŁADNIOWA - AMFIBOLIA

Mamy z nią do czynienia, gdy składnia zdania dopuszcza kilka interpretacji (komentarz: j.w.).

WIELOZNACZNOŚĆ SKŁADNIOWA - AMFIBOLIA

Mamy z nią do czynienia, gdy składnia zdania dopuszcza kilka interpretacji (komentarz: j.w.).

- (1) Byt określa świadomość.
- (2) Wraz z narzeczoną zjadłem żurek.
- (3) Jan pożyczył książkę Magdaleny Joannie.
- (4) Krytyka opozycji była mocno przesadzona.
- (5) W przychodni nie przyjmuje się dzieci z gorączką lub obrzękiem szyi i wysypką.

WIELOZNACZNOŚĆ ISTOTNA

Użycie zdania cechuje się **ISTOTNĄ WIELOZNACZNOŚCIĄ**, gdy kontekst (w tym nasza wiedza) nie pozwala nam ustalić, co ma na myśli nadawca wypowiedzi.

NAZWY

Nieostrość jest pierwotnie wadą NAZW, a dokładnie wadą ZAKRESU (DENOTACJI) NAZW.

NAZWY

Nieostrość jest pierwotnie wadą NAZW, a dokładnie wadą ZAKRESU (DENOTACJI) NAZW.

Co to jest NAZWA?

NAZWY

Nieostrość jest pierwotnie wadą NAZW, a dokładnie wadą ZAKRESU (DENOTACJI) NAZW.

Co to jest NAZWA? Każde wyrażenie, które można podstawić w miejsce „A” lub „B” w formule o postaci „A jest B”

NAZWY

Nieostrość jest pierwotnie wadą NAZW, a dokładnie wadą ZAKRESU (DENOTACJI) NAZW.

Co to jest NAZWA? Każde wyrażenie, które można podstawić w miejsce „A” lub „B” w formule o postaci „A jest B”

Co to jest ZAKRES NAZWY? Jest to ogół (zbiór wszystkich) przedmiotów, o których można daną nazwę prawdziwie orzec.

NAZWY

Nieostrość jest pierwotnie wadą NAZW, a dokładnie wadą ZAKRESU (DENOTACJI) NAZW.

Co to jest NAZWA? Każde wyrażenie, które można podstawić w miejsce „A” lub „B” w formule o postaci „A jest B”

Co to jest ZAKRES NAZWY? Jest to ogół (zbiór wszystkich) przedmiotów, o których można daną nazwę prawdziwie orzec.

PRZYKŁADY

NAZWY: „Warszawa”, „nietymczasowy prezydent III RP”, „planeta Układu Słonecznego”, „kuropatwa” itp.

PRZYKŁADY

NAZWY: „Warszawa”, „nietymczasowy prezydent III RP”, „planeta Układu Słonecznego”, „kuropatwa” itp.

ZAKRESY NAZW:

„Warszawa” → {miasto Warszawa},

PRZYKŁADY

NAZWY: „Warszawa”, „nietymczasowy prezydent III RP”, „planeta Układu Słonecznego”, „kuropatwa” itp.

ZAKRESY NAZW:

„Warszawa” \rightarrow {miasto Warszawa},

„nietymczasowy prezydent III RP” \rightarrow {Jaruzelski, Wałęsa, Kwaśniewski, Kaczyński, Komorowski},

PRZYKŁADY

NAZWY: „Warszawa”, „nietymczasowy prezydent III RP”, „planeta Układu Słonecznego”, „kuropatwa” itp.

ZAKRESY NAZW:

„Warszawa” → {miasto Warszawa},

„nietymczasowy prezydent III RP” → {Jaruzelski, Wałęsa, Kwaśniewski, Kaczyński, Komorowski},

„planeta Układu Słonecznego” → {Merkury, Wenus, Ziemia, Mars, Jowisz, Saturn, Uran, Neptun, [a może i Pluton]}

PRZYKŁADY

NAZWY: „Warszawa”, „nietymczasowy prezydent III RP”, „planeta Układu Słonecznego”, „kuropatwa” itp.

ZAKRESY NAZW:

„Warszawa” → {miasto Warszawa},

„nietymczasowy prezydent III RP” → {Jaruzelski, Wałęsa, Kwaśniewski, Kaczyński, Komorowski},

„planeta Układu Słonecznego” → {Merkury, Wenus, Ziemia, Mars, Jowisz, Saturn, Uran, Neptun, [a może i Pluton]}

„kuropatwa” → {tu wyliczamy wszystkie kuropatwy na świecie}

Nieostrość

Nieostrość

Jeśli istnieją takie przedmioty, o których nie wiadomo, czy należą do zakresu nazwy czy też do niego nie należą, wówczas powiemy, że nazwa jest nieostra. Na przykład:

Nieostrość

Jeśli istnieją takie przedmioty, o których nie wiadomo, czy należą do zakresu nazwy czy też do niego nie należą, wówczas powiemy, że nazwa jest nieostra. Na przykład:

(N1) „łysy człowiek”

(N2) „inteligentny student”

(N3) „szybki samochód”

(N4) „wybitny bokser”

(N5) „wysoki budynek ”

Nieostrość

Nieostrość

Jeśli istnieją takie przedmioty, o których nie wiadomo, czy należą do zakresu nazwy czy też do niego nie należą, wówczas powiemy, że nazwa jest nieostra. Na przykład:

(N1) „łysy człowiek”

(N2) „inteligentny student”

(N3) „szybki samochód”

(N4) „wybitny bokser”

(N5) „wysoki budynek ”

Zdanie nieostre

Jeśli (i) w zdaniu występuje nazwa nieostra, (ii) w zdaniu tym orzeka się tę nazwę o przedmiocie należącym do zakresu jej nieostrości, wówczas możemy powiedzieć, że ZDANIE TO JEST NIEOSTRE. Zdaniom nieostrym bardzo często nie potrafimy przypisać żadnej określonej wartości logicznej [wyjątek: prawdy i fałszy logiczne].

ZDANIA OSTRE ZAWIERAJĄCE NAZWY NIEOSTRE

- (1) Telly Savalas był łysy.
- (2) Einstein był inteligentnym studentem.
- (3) Ferrari 288 GTO to szybki samochód
- (4) Woody Allen to wybitny bokser.
- (5) Rotunda to wysoki budynek

ZDANIA NIEOSTRE

- (1) Andrzej Grabowski jest łysy.
- (2) Jaś Kowalski (o średniej 4.0) jest inteligentnym studentem.
- (3) Ford Focus jest szybkim samochodem.
- (4) Adamek to wybitny bokser.
- (5) Gmach Psychologii UW to wysoki budynek.

PUSTOŚĆ

Pustość jest także cechą nazw. Nazwa jest pusta, gdy żaden przedmiot nie należy do jej zakresu. Na przykład:

PUSTOŚĆ

Pustość jest także cechą nazw. Nazwa jest pusta, gdy żaden przedmiot nie należy do jej zakresu. Na przykład:

(N1) „Zeus”

(N2) „człowiek o wzroście 100 metrów”

(N3) „kwadratowe koło”

(N4) „prezydent Mordoru”

(N5) „kura, która zjada planety”

Zdania puste

Jeśli (i) w zdaniu występuje nazwa pusta, (ii) fakt ten wpływa na to, że zdaniu temu (zinterpretowanemu jako wypowiedź o świecie, nie jako wypowiedź fikcyjna) nie potrafimy nadać wartości logicznej, powiemy, że ZDANIE TO JEST PUSTE [wyjątek: prawdy i fałszy logiczne].

PRZYKŁADY

- (1) Zeus kochał Atenę.
- (2) Eldorado leży daleko stąd.
- (3) Słuchacz tego wykładu, który wypił dziś 47 kaw to prawdziwy bohater.
- (4) Kwadratowe koło jest figurą.
- (5) Kura, która zjada planety kocha prezydenta Mordoru.

Niedopowiedzenia

Niedopowiedzenie

Jest to wyrażenie, w którym pominięto jakiś składnik bądź składniki, na skutek czego zmienia się jego zawartość informacyjna, staje się ono wieloznaczne lub niemożliwe do zrozumienia. Często używane w reklamach. Na przykład:

Niedopowiedzenia

Niedopowiedzenie

Jest to wyrażenie, w którym pominięto jakiś składnik bądź składniki, na skutek czego zmienia się jego zawartość informacyjna, staje się ono wieloznaczne lub niemożliwe do zrozumienia. Często używane w reklamach.

Na przykład:

- (1) Osoba śpiąca w samolocie jest w ruchu.
- (2) Wyniki studentów poprawiły się na drugim roku średnio o 10 procent, na trzecim roku zaś o 20.
- (3) Szkoci są skąpi, Anglicy zaś flegmatyczni.
- (4) Pasta do zębów „Pirania” - uznana za najlepszą.
- (5) Media donoszą, że Polacy są tolerancyjni.

Błąd niedopowiedzenia

„Błąd niedopowiedzenia powstaje jedynie wtedy, gdy z kontekstu, w którym użyto danego wyrażenia, nie da się odczytać koniecznych do jego właściwego zrozumienia brakujących elementów” (Krzysztof Szymanek)

Mętność [niejasność]

Mętność [niejasność]

Błąd mętności popełniany jest wtedy, gdy zdanie nie ma jasnego sensu. Mętność może być wynikiem innych usterek logicznych. Może być też wynikiem użycia niejasnej metafory. Przykłady:

Mętność [niejasność]

Błąd mętności popełniany jest wtedy, gdy zdanie nie ma jasnego sensu.

Mętność może być wynikiem innych usterek logicznych. Może być też wynikiem użycia niejasnej metafory. Przykłady:

(1) „Substancja jako identyczność skierowania się ku sobie jest totalnością całości i zawiera w sobie akcydentalność, akcydentalność zaś jest całą substancją samą.” (Hegel)

(2) „Teoria katastrof, z jej dialektycznym naciskiem na gładkość/nieciągłość i metamorfozę/rozwiniecie, bez wątpienia zajmie ważne miejsce w przyszłej matematyce, ale potrzeba jeszcze wielu teoretycznych badań, nim to podejście stanie się konkretnym instrumentem postępowej politycznej praxis” (Sokal)

Proponuję przejrzeć też teksty Derridy, Lacana, Baudrillarda...

Niedopuszczalne zestawienie słów

Błąd ten polega na tym, że w wypowiedzi/zdaniu pojawiają się wykluczające się lub sprzeczne elementy. Oczywiście wypowiedzi takiej możemy przypisać wartość logiczną fałszu (nie sposób jej jednak zinterpretować życzliwie dla osoby mówiącej). Przykłady:

- (1) Alkoholu nadużywał umiarkowanie
- (2) Zaborcy podzielili Polskę na trzy nierówne połowy.
- (3) Tatarzy jeździli konno i pieszo.
- (4) Bandyci wpadli do sklepu i wymordowali samoobsługę.
- (5) Boryna był teściem żony syna Antka Hanki.
- (6) W kartotece znalazły się odciski palców i inne cechy poszukiwanych osób. (błąd egzemplifikacji)

Nonsensowność

Cecha wyrażenia polegająca na tym, że jest ono pozbawione sensu i niemożliwe do zrozumienia. Granica oddzielająca mętność od nonsensowności jest niekiedy płynna (lub przynajmniej: sporna). Przykłady: (1) Humanizm jest procesem postępującym implikacji ścisłej obejmującym brontozaury. (2) Poczwórność pije zwłokę. (3) Absolut jest identyczny.

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

(A) Niewypały

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

(A) Niewypały

(B) Aliowokacje

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

- (A) Niewypały
- (B) Aliowokacje
- (C) Błąd niespełnionych presupozycji

RODZAJE USTEREK UŻYC ZDAŃ - BŁĘDY PRAGMATYCZNE

- (A) Niewypały
- (B) Aliowokacje
- (C) Błąd niespełnionych presupozycji
- (D) Błędy pragmatyczne w definiowaniu (omówimy je później)

Aliowokacja

Wypowiedź, która głosi, co innego niż chciał powiedzieć jej autor - błąd ten często wynika z niezajomości znaczenia konkretnych słów. Przykłady:

- (1) Status stowarzyszenia głosi, że zarząd jest wybierany raz na trzy lata.
- (2) Przed stadionem na wiele godzin przed meczem zbierały się grupy sensatów.
- (3) Jan to bardzo spolegliwa osoba - zawsze ustępuje innym.

Błąd niespełnionych presupozycji

Presupozycja

Presupozycja wypowiedzi - założenie (i warunek konieczny), które musi być spełnione, aby dana wypowiedź została uznana przez uczestników konwersacji za fortunną. Bardzo często presupozycje są wspólne danej wypowiedzi i jej negacji. (w literaturze funkcjonuje także pojęcie «presupozycji zdania» - my go tu na razie nie omawiamy). Przykłady: (1) Obecny król Francji jest łysy → Francja ma króla. (2) Monika żałuje, że utopiła Tymoteusza i dzieci. → Monika utopiła Tymoteusza i dzieci. (3) Monika nie żałuje, że utopiła Tymoteusza i dzieci. → Monika utopiła Tymoteusza i dzieci. (4) Magda zdołała zdać egzamin. → Magda próbowała zdać egzamin. (5) Jan przestał bić żonę. → Jan bił żonę.

Błąd niespełnionych presupozycji

Polega na tym, że presupozycja nie jest w danych okolicznościach spełniona - lub przynajmniej na tym, że uczestnicy rozmowy są przekonani, że nie jest spełniona.

- Krzysztof Szymanek (różne wydania)
Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny, PWN

KONIEC